

Frederik V van de Palts met zijn gemalin Elisabeth Stuart
Olieverfschilderij door Adriaen Pietersz van de Venne ± 1631
Rijksmuseum, Amsterdam

FREDERIK VAN DE PALTZ EN ZIJN FAMILIE

Een poosje geleden werd ik opgebeld door een dame uit Amsterdam. Zij vertelde dat ze, op bezoek bij vrienden in Heidelberg, de vraag te horen kreeg of ze iets wist over de "Winterkoning", die ergens in Nederland asiel zou hebben gekregen, na zijn nederlaag op de Wittenberg in Bohemen. Deze dame kon geen antwoord geven, maar beloofde wel op informatie uit te gaan. Via, via kwam ze in Rhenen terecht bij de V.V.V., die haar naar mij verwees, en ik kon de gewenste inlichtingen geven. De geschiedenis van de keurvorst leeft dus nog in de vroegere Rijn-phalz, maar wat in Holland precies gebeurde is blijkbaar onbekend.

Zijn vlucht met vrouw en kinderen, eerst naar Den Haag, waar hij door zijn neven Maurits en Fred. Hendrik heel behoorlijk ontvangen werd en die voor hem pleitten bij de Staten Generaal, waarna hem een jaargeld verstrekt werd, eindigde toen voorlopig in Rhenen, alwaar een eenvoudig maar fraai renaissance paleis voor hem gebouwd werd. Het was vooral Fred. Hendrik, die naast zijn bijnaam "de stedendwinger" ook die van "paleizenbouwer" mag voeren, gezien het feit dat in zijn regeerperiode behalve Rhenen, ook Honselaarsdijk en andere woonverblijven tot stand kwamen.

In het gevolg van Frederik kwam ook Johan Albrecht, graaf van Solms, mee naar Holland, die voor zichzelf een grote staat voerde. Zijn dochter Emilia of, zoals wij zeggen, Amalia, trok de aandacht van de Stadhouder, die nog altijd ongetrouwd was en een vrolijk vrijgezellenbestaan leidde. Men zegt dat Maurits hem tot een huwelijk aanzette, onder bedreiging dat hij anders zijn eigen, buitenechtelijke kinderen zou echten. Dat laatste gaf dynastiek de doorslag: Fred. Hendrik koos Amalia van Solms, een ver familielid, tot zijn gemalin.

Daarmee was in de Nederlanden het Stadhouderlijk hof tot een onnederlandse hoogte gestegen. Amalia, als hofdame van de Boheemse koningin Elisabeth, die zelf een dochter van de Engelse koning Jacobus II was, voerde vele hofgebruiken in. De band tussen de stadhouderlijke familie, eerst met Maurits en later met Fred. Hendrik, was zeer innig. De verdreven Koning van Bohemen vertoefde met zijn familie afwisselend in Den Haag en 's zomers in Rhenen of op Honselaarsdijk. In Rhenen woonden Frederik en Elisabeth graag en voerden ook daar een grote staat. Ofschoon Frederik herhaalde pogingen deed om zijn land en bezittingen terug te

krijgen, heeft dit hem niet mogen lukken. Pas na zijn dood, bij de Vrede van Westfalen (onze Vrede van Munster), volgde herstelling. Herhaaldelijk had de ongelukkige vorst hulp gezocht (en ook ontvangen) van zijn schoonvader Jacobus II van Engeland, en van zijn neven Maurits en Frederik Hendrik, maar de strijd tegen Wallenstein verliep voor hem en zijn bondgenoten voortdurend ongunstig.

Tijdens één der veldtochten bevond hij zich in Mainz, waar hij ziek kwam te liggen aan "pestkoorts" en alwaar hij op zijn ziekbed de dood vernam van de Koning van Zweden, hetgeen hem zo hevig trof dat zijn ziekte verergerde en hij op 19 november 1632 overleed. Hij was toen 36 jaar oud en liet een gemalin met vele kinderen achter.

Zijn oudste zoon Frederik Hendrik was in 1629 op het IJ bij Amsterdam verdronken, toen hij met zijn vader een bezoek ging brengen aan de door Piet Hein veroverde schatten van de Zilvervloot. Frederik was een ijdel, niet erg standvastig en onbeheerst iemand, die te vaak goede raad en waarschuwingen van andere, bevriende vorsten in de wind sloeg. Zijn weduwe, daarentegen, was iemand met een vaste wil, trots en verkwistend. Zij wist de verkregen koninklijke waardigheid haar verdere leven bij haar naasten goed uit te buiten en vond troost en hulp bij haar neven in Holland en bij haar vader in Engeland.

Na de dood van Frederik trok de koninklijke weduwe met haar kinderen en gevolg vanuit Den Haag naar Rhenen waar zij gedurende de hofvrouw verder vertoefde. Elisabeth van de Paltz (van Engeland) was, hoewel geen geleerde vrouw, toch iemand die open oog had voor kunst. Zij sprak vele talen, waaronder italiaans, frans, boheems en duits, terwijl zij zich in het neder-duits (d.i. Nederlands) kon verstaanbaar maken. Zij schilderde, onder leiding van Gerard Honthorst (met haar dochters) niet onverdienstelijk en was een grote liefhebster van bloemen, o.a. van tulpen, die zij zelf ook kweekte. Aan haar hof (ook in Rhenen) vertoefden de toenmalig beroemde figuren als Descartes, Constatijn en Christiaan Huygens, Anna Maria Schuurman en Maria van Reigersbergh (de vrouw van Hugo de Groot), allen figuren die gevoel voor kunsten en wetenschappen hadden en op hoge beschaving prijs stelden.. 's Winters was men in Den Haag, 's zomers op Honselaarsdijk, maar vooral te Rhenen. Zij was een uitstekende amazone, die in mannenkleding deel nam aan de jacht, hetzij op de Grebbeberg, hetzij in het Haagse

Bos. Zij voedde haar kinderen uitstekend op, ofschoon ook hierbij haar het verdriet niet bespaard bleef. Zelf overtuigd Lutherse, zag ze twee van haar dochters katholiek worden, en één van haar zonen vertrok met onbekende bestemming zonder dat ze hem ooit terugzag.

Hoewel de Staten Generaal en haar Hollandse familie haar bleven steunen, verkeerde zij voortdurend in geldzorgen. Zelfs toen haar zoon de bezittingen in de Paltz terug kreeg bestond zijn "steun" vaak uit het zenden van een uitgebreide collectie wijn, terwijl geld haar liever was geweest. In Holland liepen haar schulden dusdanig op, dat men zelfs vroeg om beslag te laten leggen op haar bagage, toen het duidelijk werd dat ze naar Engeland wilde afreizen. Het Hof van Holland voorkwam dit, maar de schulden (wel 900.000 gulden) bleven bestaan. Toen ze in 1661 naar Engeland zou vertrekken, vroeg ze de Staten om een tweetal schepen, n.l. een oorlogsschip voor haarzelf en een vrachtschip voor de bagage. Dit verzoek werd weliswaar ingewilligd, maar bij het vertrek ontstonden toch eerst weer moeilijkheden door niet-betaalde schulden.

Ook in Engeland werd ze door haar neef Karel II niet al te vriendelijk ontvangen, zodat haar laatste levensjaren wel sterk verschilden van haar vroegere leven. Ziekte en zorg ondermijnden het leven van deze Engelse prinses, die als Koningin van Bohemen korte tijd geschitterd had. Ze overleed op 26 februari 1662 aan "longtering". Voor haar sterven verzocht ze de koning haar schulden te willen voldoen, terwijl ze haar persoonlijke bezittingen, zoals juwelen, aan haar kinderen naliet. Spoedig was ze in Engeland vergeten, terwijl in Holland maar weinigen om haar treurden.

J. Combrink

NOGMAALS: AFGIETSELS CUNERABEELDJE

Naar aanleiding van de aankondiging van een mogelijke nieuwe oplage in het laatste nummer van Oud Rhenen zijn twee betalingen binnengekomen, terwijl zich ook iemand meldde die al eerder een aanbetaling heeft verricht. Het bestuur zal onderzoeken of een kleinere oplage dan 10 ook mogelijk is. Liefhebbers, haast u!